

București

ZILELE FILMULUI ARMEAN

În perioada 20-25 noiembrie, cu prilejul aniversării a 15 ani de la proclamarea independenței Republicii Armenia, a avut loc un important eveniment. Ambasada Republicii Armenia din România, Uniunea Armenilor din România cu sprijinul Arhivei Naționale de Filme a României au organizat Zilele Filmului Armean. Festivitatea a debutat luni, 20 noiembrie, la Sala Union a Cinematocii Române din București. În deschidere a vorbit E.S. Yeghishe Sargsyan, Ambasador al Republicii Armenia în România, care, printre altele, a spus: „... Este știut faptul că cinematografia are un rol impor-

tant în viața omului contemporan, reflectă viața și viziunea, atitudinea față de trecut, prezent și viitor și contribuie la formarea viziunii estetice. Așa a fost și este desigur și cinematografia armeană (...). Desfășurarea Zilelor Filmului Armean constituie o dovadă în plus a legăturilor tradiționale de prietenie armeano-române și întărește relațiile de cooperare bilaterale din diferite

domenii, fapt confirmat de recenta vizită a Președintelui României dl. Traian Băsescu la Erevan. Dorește să exprime mulțumiri organizatorilor evenimentului, Uniunii

Armenilor din România, Arhivei Naționale de Filme, precum și Ministerului Culturii din Republica Armenia pentru ajutorul oferit și profesorului și criticului de film dlui David Muradyan sosit în România special cu această ocazie. Și nu în ultimul rând doamnei Madeleine Karacașian pentru sprijinul acordat.“

Domnul Berci Margarian, Secretar General al UAR, a spus că: „(...) Acest eveniment se constituie într-un act de cultură, pe care de multă vreme îl plănuim și iată că în sfârșit am reușit să îl realizăm, prin strădaniile Ambasadei Armeniei în România, prin insistențele dnei Madeleine Karacașian... Îi mulțumim și d-lui Muradyan pentru prezența sa, precum și Arhivei Naționale de Filme pentru sprijinul acordat ...“

(continuare în pagina 4)

Dirijorul EDUARD TOPCHJAN în concert la Sala Radio

Publicul meloman, obișnuit cu concertele Orchestrei Naționale Radio, a fost curios să asculte pe tânărul dirijor Eduard Topchjan, sosit din Armenia. Cu o educație muzicală solidă, pe care a dobândit-o la Conservatorul din Erevan, unde a studiat vioara, Eduard Topchjan a trecut la pupitrul dirijoral având șansa de a studia cu Georg Solti, Claudio Abbado și Nello Santi. Talentul său a atras atenția publicului dar și a instituțiilor muzicale care l-au invitat să dirijeze atât în concerte simfonice cât și în spectacole de operă. Începând din anul 2000 este director artistic al Orchestrei Filarmonicii din Erevan care, sub bagheta sa a concertat, în toamna acestui an la Praga.

Programul ales pentru concertul de la București a cuprins *Trei fragmente* din baletul „Spartacus“ de Aram Haciaturian, *Concertul nr.7, KV271 în re major pentru vioară și orchestră* de W.A. Mozart și „Simfonia fantastică“ op.14 de Hector Berlioz.

Cele trei fragmente din suita „Spartacus“ ne-au produs o vie emoție, tânărul dirijor dovedind că stăpânește partitura, gestică sa fiind precisă

dar și expresivă. Dintre fragmentele alese s-a detașat tema ce a făcut și obiectul coloanei sonore a unui serial tv în urmă cu mulți ani astfel că, probabil, mulți din cei prezenți și-au reamintit cu plăcere ațt filmul, „Linia maritimă Onedin“, cât mai ales muzica. Concertul pentru vioară și orchestră, având-o ca solistă pe Cristina Anghelescu, nu a adus acea strălucire pe care o așteptam de la un solist cu o bogată experiență interpretativă, mai ales în ceea ce

(continuare în pagina 5)

Intervi în exclusivitate
„Îl vom acompania
pe Charles Aznavour la Paris“

Pagina 5

LA DOUĂ SĂPTĂMÎNI

de Mihai STEPAN CAZAZIAN

în U.E.

De la 1 ianuarie 2007 România și Bulgaria vor deveni membre ale Uniunii Europene. Prosperitatea ațt de așteptată, deși nu va fi vizibilă imediat, va „afecta“ ațt populația majoritară cât și pe minoritari. De la maghiari la evrei de la nemți la armeni, rromi sau albanezi, turci sau tătari care conviețuiesc în acest spațiu balcanic. Dar în U.E. vom veni, noi minoritarii, și cu tradițiile, obiceiurile, cultura ca să nu mai vorbim de mîncăruri și chiar metehne. Acest fapt va avea drept consecință și posibilitatea de a accesa fonduri comunitare pentru a conserva tot ceea ce ne definește ca grup etnic. Nu ne referim aici la acțiunile noastre specifice: editare de carte sau ziare, simpozioane, festivaluri sau seri culturale. Ci la proiecte de anvergură. De exemplu. Dacă Sibiul va fi în 2007 Capitală Culturală Europeană de ce orașul Gherla nu ar putea deveni, Capitală a armenilor din Europa. Singurul oraș din diaspora construit de armeni poate fi un mare centru cultural unde să ne regăsim. Este un loc puțin cunoscut dar de o bogăție materială și spirituală de neegalat. Cel puțin în ceea ce-i privește pe armeni. Dar pentru ca acest vis să devină realitate este nevoie de mult entuziasm, profesionalism și, mai ales, fonduri. Care pot veni doar de la Uniunea Europeană. Un astfel de proiect, realizabil în cîțiva ani, ar reprezenta o însemnată contribuție pe care o aducem culturii europene. Într-o Europă și a armenilor.

PAGINA 2

NEW YORK:
O CARTE
CE ACUZĂ:
„UN ACT RUȘINOS“
DE TANER AKÇAM

Pagina 3

PAPA
BENEDICT
AL XVI-LEA
ȘI
ORHAN PAMUK

Pagina 7

UN ROMAN
DESPRE
MANUC BEI

Vizita d-lui DAVID MURADYAN la București

care a fost invitat la Biblioteca „Dudian“, pentru o întîlnire cu reprezentanți ai comunității noastre.

Prezența d-lui David Muradyan în mijlocul comunității a fost salutată de d-l Berci Margarian, secretar general al UAR, precum și de E.S. d-l Yeghishe Sargsyan, ambasador al Republicii Armenia care a subliniat că la Zilele Filmului Armean, din săptămîna care s-a încheiat, s-a adăugat și concertul simfonic al Orchestrei Naționale Radio, sub bagheta lui Eduard Topchjan, directorul Filarmonicii din Erevan, ceea ce i-a determinat pe ziarisții români să numească aceste

Madeleine KARACAȘIAN
(continuare în pagina 3)

La invitația Uniunii Armenilor din România, în perioada 20-26 noiembrie, s-a aflat la București d-l David Muradyan, prozator, dramaturg și cineast, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Armenia.

D-nia sa a participat la Zilele Filmului Armean, eveniment cinematografic în premieră românească.

Înainte de a părăsi Capitala, d-l Muradyan a participat la liturghia de la Catedrala Armeană, după

New York:

O carte ce acuză: „Un act rușinos“ de Taner Akçam

Pe 1 noiembrie 2006, a avut loc la New York, în amfiteatrul cel mare al Universității Orașului (*The City University of New York - Graduate Center*), în fața unei săli arhipline, lansarea cărții istoricului turc Taner Akçam – **Un act rușinos, Genocidul Armean și problema responsabilității turce**, apărută la Editura *Metropolitan Books*.

După cum arată prefața, cartea este dedicată memoriei lui Haji Halil și a familiei sale, un om simplu dar cu o inimă mare care, în acele zile când armenii erau masacrați, a ascuns în casa sa, timp de 6 luni, o familie de armeni, conștient fiind de marea pedeapsă ce-l aștepta dacă ar fi fost prins, (Cei care îi protejau pe armeni erau spânzurați în fața casei lor căreia după aceea, i se dădea foc).

Cartea, bazată pe documente de arhivă, stenograme ale Tribunalului Militare Turce, note ale ședințelor parlamentare și mărturii, demonstrează incontestabilă vină a conducerii otomane din anii de început ai secolului XX și stabilește culpabilitățile Guvernului Turc în pregătirea și executarea Genocidului împotriva armenilor. Analizează și reconstituie *modus operandi* al Genocidului, cum diferite partide și instituții guvernamentale au organizat, participat și cooperat la realizarea sa.

Partidul ultranaționalist al Junilor Turci, *İttihad ve Terakki*, (*Uniune și Progres*) fondat de Bahaeddin Sakir a crezut că actual genocidar pe care l-a comis, de exterminare a populației armenice din interiorul granițelor Imperiului Otoman, de dizlocare a lor de pe pământurile strămoșești va fi dat uitării și că „La Question arménienne n'existe pas“ cum declarau conducătorii turci din anii '20 ai secolului trecut. Dar iată că după 90 de ani problema Genocidului Armean rămâne nerezolvată și este la fel de arzătoare ca în primii ani.

Un element important pe care-l introduce cartea este poziția și atitudinea lui Mustafa Kemal Atatürk, fondatorul și arhitectul Republicii Turce față de evenimentele din anul 1915 și masacrele perpetuate împotriva armenilor. Kemal Atatürk, în primii ani după instalarea la putere a condamnat atrocitățile comise împotriva armenilor, numindu-le „Un act rușinos“, *motto* pe care Akçam l-a folosit ca titlu al cărții sale. Acest fapt a dat naștere unei aspre critici din partea presei turce care în primele zile, după apariția cărții l-a numit pe autor mincinos și falsificator al istoriei, pînă când cotidianul *Hürriyet* în numărul din 1 Noiembrie 2006, a recunoscut că citatul aparține lui Atatürk și a cerut scuze autorului. Poziția lui Atatürk față de masacrele armenesti a fost pînă acum, intenționat sau nu, neglijată de istoriografia turcă, ea fiind readusă acum la lumină de profesorul Akçam.

Un alt aspect evidențiat în lucrarea lui Akçam este analiza modului cum a fost creată Republica Turcă. Mișcarea de rezistență din Anatolia împotriva ocupației engleze și franceze, care a dus la formarea Republicii, a fost organizată de partidul *Uniune și Progres*, partid care executase cu puțin înaintea Genocidului Armean. Mulți dintre membrii acestui partid au fost activi atît în comiterea Genocidului cît și în lupta de rezistență, formarea Republicii fiind o continuare a Genocidului. Din acest motiv, poporul turc de azi are responsabilitate morală față de ceea ce s-a întâmplat armenilor cu atît mai mult cu cît Guvernul Turc de atunci a fost autorul acelor fapte odioase.

Lucrarea *Un act rușinos* nu este nici de cum o lucrare anti-turcă cum a scris presa din Istanbul și Ankara, ea este o lucrare anti-genocid,

(continuare în pagina 4)

Rafael Grigore Horenian (Rafi) (1931-2006)

lui Ohanic, mama lui Rafi, era fiica comerciantului Sahin Peter, dintr-o veche și cunoscută familie de armeni din Transilvania, întemeietori ai orașului Armenopolis. Sahin Peter era supranumit și „negustorul cel cinstit, armean“.

Aceasta este moștenirea spirituală a lui Rafi, care a crescut astfel într-o familie bazată pe dragoste, credință în Dumnezeu, cultul muncii bine făcute și un adevărat cult al cinstei. A crescut într-o familie în care învățătura era la mare preț și în care a fi armean era o mîndrie.

Primele clase ale școlii primare le-a făcut la Școala Armenească din Gherla, studiile medii terminîndu-le la Liceul Petru Maior din orașul său natal în 1949. Matematica i-a fost feblețea și adesea în clasele superioare de liceu, preda el lecția de matematică colegilor, în locul profesoarei. Profesorul lui de limba română, scriitorul Ion Apostol Popescu îl alinta cu numele „Araratul“...

Condițiile grele în care trăiește familia sa după naționalizare cînd tatăl Ohanic își pierde prăvălia și nu găsește de lucru fiind considerat „exploatare“, nedreptățile din jurul său îl determină pe tînărul Rafi să se angajeze în acțiuni anticomuniste. În 1952, fiind în anul II al Facultății de Electrotehnică din Timișoara este arestat și întemnițat pentru mai bine de doi ani ca deținut politic condamnat pentru acțiune subversivă împotriva statului. După ieșirea din temniță nu i se permite reluarea studiilor la facultate și a lucrat ca electrician pînă în 1964 cînd este reabilitat și astfel poate să-și termine studiile.

Cea mai mare parte a vieții și-a trăit-o la Timișoara, 35 de ani. Ca inginer-electro a lucrat în proiectare la Institutul de Cercetare și Proiectări Mașini de Ridicat și Transportat Timișoara. S-a căsătorit cu Cecilia Andor în 1961 și l-au avut pe fiul lor care poartă și el numele bunicului Rafael Horenian.

Soția sa fiind de etnie germană au emigrat în 1985 în Germania. Rafi a trăit și lucrat în Germania în orașul Ravensburg ca un apreciat inginer în proiectare în domeniul mașinilor unelte la *Maschinen Fabrik* Ravensburg, pînă la pensionarea sa. Se reîntoarce periodic în Transilvania vizitîndu-și pămîntul natal, familia, prietenii și cimitirul strămoșilor săi.

Rafael Horenian a fost un spirit viu, plin de umor, dotat cu o inteligență remarcabilă, iubit și apreciat de cei ce l-au cunoscut.

S-a stins în 13 septembrie 2006, după o grea suferință ce a durat 14 luni de zile, cauzată de cancerul ce i-a distrus sănătatea. A suportat cu demnitate suferința. Și-a păstrat umorul și gîndirea limpede pînă la sfîrșitul vieții sale, consolîndu-ne adeseori el pe noi pentru tragedia prin care trecea. A fost înmormîntat la Ravensburg.

Cei care l-au cunoscut și iubit să păstreze o clipă de reculegere în memoria sa și să spună o rugăciune pentru liniștea sufletului său.

Chipul său luminos, vesel și plin de optimism îl vom păstra în amintirea noastră.

Odihnește-te în pace, Rafael Horenian!

A.V.

Ce mai face FLORIN KEVORKIAN?

România. Filmul său „Iubire la 14 ani“, realizat în cadrul acestui proiect a fost premiat la Festivalul „Facing Children“ – categoria filmelor „Un minut de adolescență“.

El este autorul lucrării „Expressivitate corporală – un fond al cunoașterii personajului și un mijloc de arătare a lui“. Lucrarea a apărut în nr. 2/2006 al revistei „Studii. Sinteză. Comunicări“ a Catedrei de Expresie Vocală și Corporală, editată de *Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică-Press*.

În ultimii doi ani, Florin Kevorkian a fost director de casting la filmele „Van Willder 2“ în regia lui Nathan Mort și „Youth Without Youth“ în regia cunoscutului Francis Ford Coppola, film în care, de asemenea, a interpretat rolul „Hospital Official“.

Ca actor, multilateralul nostru cineașt, a interpretat, în 2006, rolul unui ofițer judiciar în filmul „955“ al regizorului Vali Hotea pentru Televiziunea Română.

Revenind la activitatea sa de director de casting, Florin Kevorkian a lucrat anul acesta la reali-

zarea a șapte filme – „Earthquake From Lisabona“ (regizor Martin Papirovski, pentru ZDF), „Der Nibelungen“ (de același regizor, tot pentru ZDF), „Un Euro ușor, un Euro greu“ (regizor Marius Șopțerean), „Dacă bobul nu moare“ (regizor Sinișa Dragin), „The Bill“ (regizor Rob Knight), „Wind in the Willows“ (regizor Rachel Talalay) și „The Dot Man“ (regizor Bruno Coppola, văr cu F. F. Coppola, cel cunoscut de toți). După cum se poate observa, cele mai multe filme sînt realizate în România de cinești din SUA și Germania.

Trebuie de amintit că, în 2004, Florin Kevorkian a cîștigat concursul de scenarii lansat de Centrul Național al Cinematografiei cu scenariul de scurt metraj „Iubire de-o noapte“, pe care l-a regizat în 2005. Tot în 2004, în dubla sa calitate de scenarist și regizor, neobositul nostru conațional a realizat „Alogic 11“; proiect cinematografic susținut de Ministerul Culturii și Cultelor, Centrul Național al Cinematografiei și Comunitatea Evreiască din România. Anul acesta, a lucrat ca prim asistent de

Este foarte greu să răspunzi la această întrebare, căci în ultimii ani, conaționalul nostru Florin Kevorkian are activități din ce în ce mai multiple. Dar să încercăm un răspuns

Anul acesta, Florin Kevorkian a participat la Cluj la lansarea romanului său „Dragostea mea“ Izabela“, prezentat la timpul apariției bucureștene și în „Ararat“.

A fost coordonator al atelierului de creație video pentru copii, alături de Izabela Bostan, atelier intitulat „Un minut de adolescență“, organizat de Signis și UNICEF

ARARAT Bilunar al Uniunii Armenilor din România www.araratonline.com

Redactor șef : **Mihai STEPAN-CAZAZIAN**
Redactori : **Eduard ANTONIAN, Vartan MARTAIAN, Fabian ANTON**

Fotoreporter : **Mihai GHEORGHIU**
Colaboratori : **Carmen DROPOL (Constanța)**
Correspondenți din străinătate :

Edvard JEAMGOCIAN (New York), Haig CHIBARIAN (Los Angeles), Anton Lanis ŞAHAZIZIAN (Toronto), Giuseppe MUNARINI (Padova)

Difuzare : **Drtad BARTUMIAN**
Tehnoredactare : **Mihai HĂȚULESCU**
Pagină web : **Constantin DEOCLEȚIAN (Kean Media srl)**
e-mail : **zlar.ararat@gmail.com**

ADRESA REDACȚIEI: Str. Armenească 13, București – 2
Tel. / Fax: 314.67.83

Tiparul executat la ARARAT s.r.l. ; I.S.S.N. 1220-9678

Potrivit art. 206 Cod penal, responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului. În cazul unor agenții de presă și personalități citate, responsabilitatea juridică le revine acestora.

Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori.

Vizita d-lui DAVID MURADYAN la București

(continuare din pagina 1)

evenimente drept „o sărbătoare a culturii armenice“. Excelența Sa a considerat că, în calitatea sa de delegat al Ministerului Culturii și Problemelor Tinerețului din Armenia, dl David Muradyan, personalitate cunoscută la Erevan, este un glas bine afirmat în problemele esențiale ale culturii armenice. Totodată, Excelența Sa a mulțumit d-nei Madeleine Karacașian care „a jucat un foarte mare rol în organizarea acestor manifestări, constituind un adevărat motor și cunoscător al tuturor problemelor“.

După prezentarea citorva date biografice ale oaspetului, d-na Karacașian a ținut să sublinieze că, ecouri ale «toamnei aurii» de la Erevan au ajuns, iată, și la București, totul stînd parcă sub semnul rodiei, începînd cu „Culoarea rodiei“, primul film al selecției și pînă la ultimul prezentat aseară – „Ararat“, în care revine acest fruct – simbol al pămîntului armean“.

D-l David Muradyan s-a arătat încîntat că, în ziua plecării sale, s-a aflat în „căminul armean“, un „cămin sfînt“, după care a spus: „Privind aici la cărțile care ne înconjoară, mă gîndesc că ele reprezintă un simbol al conștiinței și al simțirii armenice. (□) Știu foarte bine ce rol imens au avut aici, în România, atît biserica armeană cît și comunitatea armenilor, felul cum și-au creat o continuare a patriei. Acestea v-au protejat pe acest pămînt, ca cetățeni

valoroși ai României și ca fii valoroși ai poporului armean.

În prezent, problema prezenței armenice se schimbă din punct de vedere calitativ. În această lume nouă, într-o Europă nouă, Armenia se prezintă ca stat independent, dorind să ne integrăm în familia europeană a țărilor, să arătăm întreaga moștenire, bogăție și prezent al nostru.

Dacă sîntem cunoscuți în lume este vorba de o cunoaștere distinctă. (□) Omenirea ne cunoaște pentru tragediile noastre, ne cunoaște pentru durerile noastre – pentru tragedia anului 1915, pentru cutremurul din 1988. Este timpul ca omenirea să ne cunoască și pentru succesele noastre, căci avem o mulțime de lucruri – o moștenire istorico-culturală – care dovedesc că am fost mereu o participantă la civilizația europeană. (□) Fiecare dintre noi, în locul în care trăim, să facem totul pentru a ridica prestigiul moral al Armeniei, pentru a înmulți numărul prietenilor noștri. (□) Iar cunoașterea și simpatia ar contribui la rezolvarea problemelor naționale. (□) Nu trebuie să fim complexați niciodată la gîndul că sîntem o țară mică, că ar trebui să ne întindem picioarele doar atît cît le cuprinde plapuma, căci dacă un copil își întinde picioarele doar cît îi permite plapuma, el nu va crește. Ne trebuie proiecte îndrăznețe, ambițioase și mi se pare că, mișcîndu-ne și gîndind astfel, granițele miciei Armenii s-ar extinde neîncetat, în sensul că, în conștiința celor mai diferite popoare, Armenia și-ar găsi locul cuvenit“.

Oaspetele a mulțumit gazdei sale – Uniunii Armenilor din România, care a făcut tot ceea ce era posibil ca vizita sa să fie interesantă și rodnică. De asemenea, a fost neprețuit sprijinul Ambasadei Armeniei, al Excelenței Sale, domnului ambasador Yeghishe Sargsyan, căci nici o acțiune nu poate reuși dacă alături de tine nu s-ar afla un stat. Totodată, „ii mulțumesc d-nei Karacașian care a fost aici «îngerul meu păzitor»“, a spus invitatul zilei.

Înainte de a încheia, d-l David Muradyan a vorbit despre contactele pe care le-a avut cu oficialități române și despre proiectele de colaborare viitoare armeano-române.

În numărul viitor, voi publica un amplu interviu cu d-l David Muradyan, în care îmi vorbește și despre aceste contacte și proiecte. Totodată, voi adăuga și răspunsurile pe care le-a dat la întrebările conaștrilor noștri.

Madeleine KARACAȘIAN

regie la amintitele proiecte ale ZDF cu „Earthquake From Lisabona“ și „Der Nibelungen“.

Anul acesta, în cadrul Festivalului „Facing Children“, a avut loc avanpremieră filmului „Iubire de-o noapte“, prezentat apoi, în zilele de 4-10 septembrie la Festivalul Internațional al Producătorilor de Film Independent de la Constanța, alături de mai vechiul „Alogic 11□“. Acest film a fost selectat și pentru Festivalul Internațional „DaKINO“ care s-a desfășurat în București (23-26 noiembrie). În sfîrșit, „Alogic 11□“ a obținut Marele Premiu „7 Arte“ și Premiul Criticii la Festivalul de film de la Călărași – 2006. Pentru că vorbim de festivaluri internaționale, nu putem uita că, în 2003, Florin Kevorkian a participat cu

documentarul său „Nașterea“ la prima ediție a Festivalului Internațional „Caisa de Aur“ de la Erevan.

În sfîrșit, trebuie de știut că încă din 2005, Florin Kevorkian s-a înscris la doctorat cu lucrarea „Teatrul american contemporan“, avîndu-l drept coordonator pe prof. univ. dr. Ion Toboșaru. Îi dorim să-și găsească timpul necesar pentru a duce la bun sfîrșit acest proiect ambițios, pe lîngă toate celelalte ocupații ale sale! Succes!

Mă întreb de ce oare Uniunea Armenilor din România nu găsește posibilități de sprijinire a activităților tînărului nostru cineast care să fie puse și în slujba comunității armenice? Avem nevoie atît de mare de oameni tineri entuziaști și capabili. Florin poate fi un asemenea om pentru noi! (M. K.)

Secvență din filmul „O iubire de o viață“

Dicționar

Recent „Asociația Experților de Mediu“ și OAK Foundation a editat un deosebit de util dicționar de termeni și acronime de mediu englez-român. Volumul, coordonat de Dr. Simona Condurăteanu și ing. Arinda Maria Cadariu, se adresează elevilor, studenților, cercetătorilor, iubitorilor de natură, tehnicienilor, ecologiștilor și experților de mediu, oferind informații ecologice, biogeografice, biologice, silvice, agronomice, geografice, chimice, etc. În peste 3.000 termeni cuprinzînd atît noțiuni de bază cît și unele genuri de plante și animale.

Cu această ocazie semnalăm cititorilor revistei „Ararat“ și cel mai recent număr al revistei „Partener“, publicație editată tot de „Asociația Experților de Mediu“ și în care cititorii pot găsi articole deosebit de interesante semnate, printre alții, și de colaboratoarea noastră, Dr. Simona Condurăteanu.

C O M E N T A R I I

Bedros HORASANGIAN

Papa Benedict al XVI-lea și Orhan Pamuk

Vizita Papei Benedict al XVI-lea la Istanbul ridică numeroase probleme de securitate autorităților turce. Nu doar. Nici cele politico-religioase nu sînt de lepădat. Cu toate acestea gestul Papei de a veni la Istanbul și a se întîlni cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu, dar a vizitat și Moscheea Albastră, ca semn de prietenie pentru o religie în plină expansiune de peste o sută de ani, ni se pare sugestiv. Mai întîi ar fi o reapropiere a celor două brațe ale creștinătății: Catolicismul și Ortodoxia. De peste o mie de ani schismele și „dizidențele“ de toate felurile au rupt unitatea creștinătății. I-au pulverizat mesajul și diminuat forța. Nu doar ateismul și „liberacuetare“ au produs victime ci, cum se întîmplă de multe ori, răul a venit din lăuntru creștinătății. Desfacerea bisericii anglicane, reforma lui Luther și vitalizarea luteranismului, calvinismul și mai noile biserici neoprotestante, au contribuit la o disipare a mesajului creștin în lumea de azi. Poate că aici ar trebui să insiste noul Papă, în viziunea energicului Ioan Paul al II-lea, să

reunească toate fracțiunile mai mici sau mai mari ale creștinătății. În același timp cu redefinirea vieții lăuntrice a fiecărui individ. Faimoasa expresie a lui Malraux, „Secolul XXI va fi unul religios sau nu va fi deloc“, cam uzată prin repetare, are un simbul de adevăr. Televizorul și Internetul nu pot înlocui meditația, cugetarea și puterea de judecată a fiecăruia dintre noi. Trăind în afara noastră, neglijăm tot ce ține de interiorul nostru. Gînduri, idei, sensibilitate, etica faptului mărunț și morala gesturilor mari vin din zonele intime ale ființei noastre. Un crez anume, nu doar cel creștin, oricare ar fi el,

asumat și respectat ne poate da încredere pentru ziua de mîine. De aici se trag multe rele ale lumii de azi. De aici ascensiunea violenței și sărăcirea de conținut a existențelor cotidiene. Entuziasmele noastre de pe stadioane sau concertele de tot felul nu duc nicăieri. Să revenim la vizita Papei. Al doilea gest recuperativ ar fi, oricît de greu s-ar dovedi în practică o reconciliere a creștinătății cu islamul. Dincolo de grozăviile și tragediile trecutului, de găsit o cale, sau mai multe, pentru dialog și toleranță reciprocă. Într-o lume globalizată, multiculturală și plurilingvă factorii coagulanti trebuie să primeze. Nu este simplu și nici ușor. Secolele XIX și XX au dat peste cap omenirea, au reasezat-o altfel și popoarele lumii încearcă azi, acum, o nouă cale. Care anume? Dincolo de vorbele frumoase și bunele intenții, există o cauză care, din păcate se acutizează. Între lumea creștină și cea islamică. Liderii, și liderii religioși au obligația să atenueze măcar, dacă nu mai mult, acutizarea și agravarea actualei situații. Rezolvarea chestiunilor litigioase, nu puține și extrem de complexe, nu poate avea loc decît pe calea dialogului și negocierilor. Oricît de dure ar fi negocierile, sînt de preferat atacurilor cu bombe și atentatelor criminale. Am vrea să credem că se pot găsi soluții viabile și atunci cînd se preconizează că s-au epuizat toate soluțiile.

Am vrea să punem într-un context mai larg, al reconcilierii acestei lumi vizita Papei Benedict al XVI-lea cu decernarea Premiului Nobel scriitorului turc Orban Pamuk. Apariția lui Pamuk pe scena internațională și recunoașterea calităților lui artistice, literare și civice, deschide încă o șansă căii dialogului. I-am citit cărțile. Chiar este un foarte bun scriitor și merită Premiul Nobel, dincolo de toate notațiile politice. Pamuk poate să ofere lumii turcești, care bate la porțile Europei, ceea ce Papa vrea să ofere lumii creștine: reconcilierea. Cu propriul trecut al lumii creștine, cu propriul trecut, cu prezentul și adevărul istoric al lumii musulmane. Orhan Pamuk, cu studii de arhitectură și experiență literară internațională, știe să construiască o carte, să compună compoziții vaste. Literare. Dar nu numai: să clădească și să ofere un nou model de coexistență a diferențelor. Acceptarea dreptului la diferență, fără patimi și ură poate face din omenirea de azi o lume mai bună. Prin credință și cultură, exact ceea ce începe să ne lipsească mai mult. Marile crime și tragedii ale istoriei recente au plecat și de aici. Göbbels, sinistrul personaj hitlerist spunea, cîndva, „Cînd aud de cultură îmi vine să trag cu pistolul!“. Ce s-a întîmplat, știm bine. Din păcate.

Am în față un album splendid, „Turkey from the Air“, editat de Yann Arthus-Bertrand la prestigioasa Thames & Hudson. O lume extraordinară și fabuloasă ascunde această Turcie, modernă, moștenitoare a Imperiului Bizantin și a celui Otoman. Am meditat îndelung la o fotografie cu „Büyük Ada“, Insula Fecioarei, unde aveau buccii o locuință de vară. Pamuk a scris o frumoasă carte despre Istanbulul lui și istoria unei familii. Nu mi-ar displice să-i urmez exemplul. Mă tem că nu mai am timpul necesar pentru așa ceva. Oricum ar trebui să apreciem la justa valoare atît cărțile lui Pamuk, cît și vizita Papei Benedict.

București

ZILELE FILMULUI ARMEAN

(continuare din pagina 1)

Unul dintre cei mai importanți invitați la acest eveniment special a fost criticul de film și conferențiar la Institutul de Teatru și Film din Erevan, David Muradyan, care a menționat că: „(...) după declararea independenței Republicii Armenia a început o nouă viață și era firesc ca și cinematografia armeană să pășească pe un nou drum. În aceste zile veți avea prilejul să constatați și să vedeți ce exprimă cinematografia armeană din acești ani. Poate vă veți întreba de ce începem acest eveniment cu un film realizat în urmă cu aproape 40 de ani, de către Serghei Parajanov. Motivul principal este că oameni precum Parajanov prin modul lor de a fi și prin creația lor, prin nonconformism prevesteau zorii independenței și libertății (...) Aceste creații ne pregăteau într-un fel pentru filmele ce aveau să fie realizate în anii independenței, filme fără de care nu poate exista o toleranță civică (...) Privind aceste filme găsim și descoperim ceva nou

pentru noi, o lume nouă, dar oamenii sînt aceeași pretutindeni. Cinematograful îi unește pe oameni, popoarele. Și noi devenim interesați pentru alții datorită acestor creații. Asemănările ne ajută să ne înțelegem mai bine reciproc, iar diferențele ne ajută să fim interesați. Sper că în aceste zile veți descoperi ceva nou în lumea filmului, veți descoperi țara noastră, poporul nostru și veți constata că dorințele noastre, visele noastre sînt aceleași ca și ale dumneavoastră.“

Ultimul invitat special (dar nu cel din urmă) a fost Prorectorul Universității de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale“ din București, Laurențiu Damian (v. foto) ce și-a amintit de întâlnirea sa cu celebrul regizor. „...A doua întâlnire a mea cu Parajanov a avut loc în 1991 (rețineți că a murit în 1990), când aflîndu-mă la Festivalul de la Montreal, am privit un documentar despre ultima sa săptămînă de viață. Era un documentar absolut sfîșietor, în fiecare zi Parajanov pierdea acea privire a sa unică și din starea de pămînt și de loc. Din ce în ce se împuțina, și din ce în ce devenea aripă sau aer. Ultima secvență m-a impresionat foarte mult, anume înmormîntarea sa și întoarcerea acasă. Atunci am înțeles că Parajanov este un mare regizor și că era așteptat de un mare popor.“

Prima seară a festivalului, la care au fost prezenți reprezentanți ai misiunilor diplomatice din România, personalități din lumea filmului și reprezentanți ai comunității armenice, a fost deschisă cu proiecția filmelor *Trilogia* – un documentar de 12 minute în regia lui H. Movsesyan urmat de celebrul *Culoarea Rodiei (Sayat Nova)*, regia S. Parajanov.

Zilele Filmului Armean au continuat cu: 21 noiembrie – *Simfonia tăcerii*, regia Vighen Chaldryan; 22 noiembrie – *Autobuzul vesel*, regia Albert Mkrtychyan; 23 noiembrie – *Vocea din sălbăticie*, regia

Vighen Chaldryan; 24 noiembrie – documentarele *Akop Hovnatanian*, regia Serghei Parajanov și *Parajanov: Ultimul colaj*, regia R. Gevorgiants, precum și filmul artistic *Dor*, regia Frunze Dovlatyan; 25 noiembrie – *Întoarcerea poetului*, regia Harutyun Khachatryan și *Ararat*, regia Atom Egoyan.

Este îmbucurător faptul că această veritabilă festival al filmului armean a atras atenția cineaștilor români, cu atît mai mult cu cît a fost prima acțiune de acest gen din România și s-a desfășurat la „concuranță“ cu deja celebrul festival de film DaKINO și cu Zilele Filmului Argentinian. Sîntem convinși că Zilele Filmului Armean au fost o adevărată reușită și încintare pentru iubitorii celei de a șaptea arte din București și nu numai.

Cinefil

Punctul pe i

Pentru eforturile care au fost depuse în vederea organizării „Zilelor Filmului Armean“ de către Ambasada Republicii Armenia și Uniunea Armenilor din România, ar fi fost de așteptat ca Arhiva Națională de Filme, care și-a alăturat numele celor de mai sus, să aibă o contribuție care să dea dovadă de mai mult profesionalism.

Reprezenții ai ANF au pretins că iau filmele, puse la dispoziție de către Ambasada Republicii Armenia, pentru a le verifica din punct de vedere tehnic. Or, în cele din urmă s-au dovedit următoarele:

1) Comunicatul de presă trimis spre di-

fuzare a fost incorect redactat, cu încurcături de zile și ore de proiecție, cu alte titluri de filme decît cele intrate în selecția finală. De exemplu: în presă a apărut că vineri, 24 noiembrie, la ora 17,30 se va difuza documentarul „Parajanov, un requiem“ din 1992, cînd în realitate a fost stabilit documentarul „Parajanov, ultimul colaj“ din 1995.

2) Cinefilii prezenți în număr mare, plus cîțiva reprezentanți ai corpului diplomatic au avut neplăcuta surpriză, în ultima zi, ca filmul „Ararat“ al lui Atom Egoyan să nu fie subtitrat în românește de la jumătate și pînă la sfîrșit. Acest fapt a stîrnit furia unora dintre spectatori care au pretins contravaloarea билетelor, ceea ce însă nu s-a făcut.

3) Dar cel mai grav ni se pare faptul că la celebrul film „Sayat Nova“ al lui Serghei Parajanov s-au strecurat inadmisibile greșeli în subtitlurile din limba română. Afară de faptul că cine tradusese filmul nu știuse care este semnificația cuvîntului „catolicos“, adică „patriarh suprem“ al tuturor armenilor, într-un subtitlu a tradus cu expresia „Moarte Catolicilor“ în loc de „Moartea Catolicosului“.

Iată, așadar, destule motive de nemulțumire ale organizatorilor, dar și ale spectatorilor, care au urmărit cu mare interes acest eveniment cinematografic în premieră.

Ararat

O carte ce acuză:

„Un act rușinos“ de Taner Akçam

(continuare din pagina 2)

anti-crimă, pro-adevăr. În timpul conferinței Akçam afirma: „dacă ești OM, dacă vrei să te consideri OM, indiferent de naționalitatea pe care o ai nu poți fi de partea genocidului, nu poți fi partener cu minciuna și crima. Națiunile și grupurile etnice în general au memorie selectivă, își amintesc numai de propriilor lor suferințe și nu de suferințele pe care ei le-au cauzat altor nații și grupuri etnice. Dacă dorim ca societatea umană să poată progresa, dacă dorim ca omenirea să poată trăi pașnic, fără crimă, fără genocid, trebuie ca fiecare grup etnic să-și accepte greșelile. Fără a confrunta trecutul, fără a accepta istoria așa cum a fost, cu bune și rele, fără a stabili un dialog între călău și victimă, nu vom putea remedia greșelile trecutului, iar crimele și actele genocidale se vor repeta“.

Profesorul universitar Taner Akçam, istoric și sociolog, este unul din intelectualii turci de avangardă care prin scrierile din ultimii ani sa evidențiat prin poziția față de Genocidul Armean, atît în a-l accepta cît și în a-l cerceta pentru a scoate la iveală adevărul evenimentelor petrecute în istoria modernă a Turciei. Fiind de naționalitate turcă el caută să găsească o punte de comunicare, de legătură între cele două popoare pe care soarta le-a făcut să fie vecine și care secole întregi au trăit pașnic și în armonie unii alături de alții. Taner Akçam este unul din numeroșii intelectuali și istorici turci care în ultimii ani au recunoscut și acceptat veridicitatea Genocidului perpetuat împotriva armenilor. Să numim cîțiva dintre aceștia: scriitorul Orhan Pamuk, laureat al Premiului Nobel, profesorul dr. Fikret Adanir, Ragip Zarah-

kolu, Ali Ertem, Halil Berkay, Yektan Türkylmaz, Fatma Müge Göcek, Seyla Benhabib, Türküler Isiksel, Ayşe Nur Zarakolu, Emirhan Oguz. Faptul că numărul acestor intelectuali a crescut de-a lungul anilor, ne face să trăim cu speranța ca într-un viitor nu prea îndepărtat, adevărul va învinge și că Guvernul Turc își va accepta istoria așa cum a fost.

Jacheta cărții conține citate și note semnate de distinși ziarîști, intelectuali și specialiști în domeniu, dintre care selectăm:

„Un act rușinos“ reprezintă o demonstrație certă a distrugerii organizate și metodice a populației armenice din Imperiul Otoman, scrisă de un demn intelectual turc care și-a dedicat viața studiului și consemnării acestor evenimente. Studiile viitoare ale istoriei nu vor putea ignora această strălucită lucrare.

Orhan Pamuk

Cartea lui Akçam este o capodoperă în acest domeniu!

Profesor Erik Jan Zürcher

*
* *

Menționăm la începutul articolului că prezența la lansarea cărții a fost mare. Au participat în special tineri, studenți ai facultăților new yorkeze, din care un segment important îl reprezentau studenții turci.

În timpul conferinței a avut loc și un incident. Un grup de tineri de origine turcă au vociferat, căuțind să împiedice prezentarea. Se vedea clar că acest grup gălăgios era

Taner Akçam și cărțile lui

rezultatul propagandei presei turce care, a încercat și încearcă să manipuleze în continuare poporul, impunînd punctul de vedere al Guvernului. La fel ca și în trecut, conducerea Republicii de azi și ziarele turce se străduiesc să denatureze adevărul, să ascundă una din cele mai negre pagini ale istoriei moderne a țării lor. Amploarea atrocităților comise de conducătorii Imperiului Otoman, la începutul secolului al XX-lea a dus la crearea unui termen distinct care să definească acele atrocități și acțiuni (*genocid*, termen definit de Raphael Lemkin în 1933, adoptat în 1943).

Înainte de începerea conferinței grupul de gălăgioși a distribuit foi volante care purtau titlul „Cine este Conferențiarul din această seară?“ și avea pe fundal Secera și Cioca-

nul. Foaia dorea să indice că profesorul Akçam fusese comunist și reprezintă un pericol chiar pentru Statele Unite, aluzie la ziarul studentesc de orientare stîngistă pe care profesorul îl editase în anii studenției. După prezentarea cărții în timp ce profesorul răspundea la întrebările publicului, tinerii turci au întrerupt conferința cu țipete, vociferări și denigrări la adresa autorului cu înjurături în limba turcă (ești mincinos, ești o rușine pentru nația noastră, ești șerefsiz - fără de onoare!). A fost nevoie de intervenția poliției Universității, care i-a condus afară pe gălăgioși iar profesorul a fost însoțit de patru polițiști atunci cînd a dat autografe și la ieșirea din clădire.

Ura și frustrarea care se citeau pe fețele grupului de gălăgioși ne-a făcut să înțelegem că o parte a poporului turc are încă de parcurs un drum lung pînă a deveni civilizată, lucru demonstrat și de evenimentele premergătoare vizitei Papei Benedict al XVI-lea în Turcia.

Edvard JEAMGOCIAN

Interviu în exclusivitate

„Îl vom acompania pe Charles Aznavour la Paris“

„Anului Armeniei“ în această țară.

Care credeți că va fi punctul culminant al acestui turneu?

Neîndoiește, concertul pe care-l vom susține la Palais Garnier din Paris, când împreună cu Orchestra Filarmonică Armenie îl voi acompania pe celebrul Charles Aznavour în ziua de 17 februarie. Sper să fie un real eveniment. Apoi, în luna martie voi dirija spectacole cu opera „Traviata“ în opt orașe din Italia,

Stimate maestre Eduard Topchjan*, permiteți-mi să amintesc cititorilor noștri că, încă de la vârsta de 29 de ani, în anul 2000 ați fost numit dirijor principal și director artistic al Orchestrei Filarmonice Armenice din Erevan, ceea ce mi se pare o performanță de învidiat pentru un tânăr muzician. Cum vă simțiți în această calitate?

Știți, am avut șansa să mă specializez pe lângă mari dirijori ai vremii, precum Sir Georg Solti, Nello Santi și Claudio Abbado, fiind un admirator necondiționat al acestuia din urmă, de la care am învățat foarte multe. Apoi înaintea mea, la conducerea Filarmonicei erevaniene s-au aflat personalități precum Valery Gergiev și Ohan Duryan, ceea ce a însemnat un mare stimul pentru încrederea avută în mine. Este o orchestră cu care fac câte două turnee pe an în străinătate, într-o perfectă colaborare.

Unde ați fost ultima dată?

În perioada 29 septembrie-7 octombrie, am susținut turnee în Slovacia, Cehia și Germania, bucurându-ne de cronici elogioase.

Dar la București ați venit din Statele Unite □

Exact. Tocmai am susținut un concert simfonic într-o sală cu patru mii de locuri din Pasadena, California.

Unde plecați de aici?

Mă întorc pentru o vreme la Erevan, unde conduc și Orchestra de cameră „Serenada“, pe care am creat-o cu mai bine de un deceniu în urmă și cu care am susținut peste 800 de concerte prin Europa. Dar mă așteaptă o muncă susținută la pregătirea unui lung turneu prin Franța în februarie 2007, cu prilejul

tre a fost un concert bun, fiind onorat de primirea pe care mi-a făcut-o publicul bucureștean.

Înainte de a încheia scurtul nostru interviu, aș dori să ne vorbiți despre tradițiile artistice din familia dvs.

Pot să spun că sînt primul muzician profesionist din familia mea. Bunicul meu, Eduard Topchyan, a fost un renumit critic literar și a condus, vreme de 30 de ani, Uniunea Scriitorilor din Armenia. Tatăl meu este, de asemenea, critic literar, iar fratele său – Alexandru Topchyan este un cunoscut scriitor și traducător din limba franceză. Fratele meu, Aram, este și el critic literar și traducător. Însă trebuie să remarc că tuturor le-a plăcut muzica, iar mama, tata și fratele meu sînt cunoscători de muzică clasică la nivel de profesioniști.

Dar se pare că odată cu dvs. s-a deschis drumul doar spre muzică □

Cred că este un drum care va continua, dacă iau în considerație că și fiul meu, azi în vîrstă de 10 ani, s-a consacrat muzicii, mai exact studiului viorii. Sper să continue cu succes.

Sperăm și noi atît pentru dvs. cît și pentru fiul dvs.

Vă rog să-mi permiteți să vă asigur că vom fi alături de dvs., cu gîndul, în marele turneu din cadrul „Anului Armeniei în Franța“, eveniment cunoscut deja și cititorilor noștri. Nu vă ascund că melomanii din România așteaptă cu interes viitoare turnee, concerte, singur sau cu una dintre orchestrele armene pe care le conduceți.

* Ca și în cazul baritonului Eduard Tumagianian, al cărui nume real a fost schimbat de impresarul său european în Eduard Tumagian, și în cazul tînărului dirijor din Armenia, impresarul său german i-a transliterat numele în felul cum apare pe afișele de pretutindeni.

Interviu și opinii consemnate de Madeleine KARACAȘIAN

Dirijorul
EDUARD TOPCHJAN
în concert la București

(continuare din pagina 1)

privește muzica lui Mozart, lucru ce s-a simțit mai ales în prima și ultima parte. Cît despre fantastica simfonie a lui Berlioz deși unele momente și solo-uri, în special la suflători, au fost bine susținute, legătura dintre compartimente, dintre corzi și alămuri nu a reușit să se realizeze, astfel că partitura, de un profund romantism, nu a impresionat. Deși Eduard Topchjan a dovedit că este un dirijor cu reale calități, și prin faptul că a condus orchestra fără partitură (cu excepția concertului de vioară) totuși acest concert nu a reușit să depășească nivelul de interpretare și calitate al acestei stagiuni de la Sala Radio. Rămînem totuși cu bucuria că am văzut un dirijor despre care, cu siguranță, vom mai auzi și pe care, sperăm, să-l revedem pe scenele din România. Să adăugăm că acest concert a fost realizat cu sprijinul Ambasadei Republicii Armenia în România care a oferit, după concert, un cocktail. Buchete de flori au fost oferite soliștilor afit de Ambasada Armeniei cît și de Uniunea Armenilor din România. Nu în ultimul rînd trebuie să aducem mulțumiri doamnei Madeleine Karacașian care, încă de anul trecut, a intermediat invitarea lui Eduard Topchjan la București pentru a susține un concert cu Orchestra Națională Radio.

Mihai Stepan CAZAZIAN

Opinii:

Nicolae Costin – director al formațiilor muzicale Radio: „Este cel de-al treilea concert pe care-l organizăm, de-a lungul ultimilor ani, în colaborare cu Ambasada Republicii Armenia la București, un concert de ținută, cu tînărul dirijor Eduard Topchjan care a demonstrat faptul că este un muzician de mare profunzime, iar reacția publicului a fost pe măsură. Sperăm într-o colaborare ulterioară cu el“.

Octavian Lazăr Cosma – muzicolog, președinte al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România: „Am audiat din nou fragmente din minunatul balet „Spartacus“ al ilustrului compozitor Aram Hacıaturian, balet pe care l-am văzut în mai multe versiuni. De fiecare dată cînd ai contact cu o asemenea capodoperă ești impresionat, ești entuziasmat, ești copleșit de fantezia debordantă a autorului, de planurile multiple pe care înaintea în permanentă discursul muzical și totodată de felul în care acest maestru încorporează rezonanțe ale melosului armean care sînt omniprezente, foarte subtil filtrate, rafinat dispuse, avînd multă fantezie, culoare și inspirație. Tînărul dirijor armean Eduard Topchjan promite, iar primele două părți din „Spartacus“ au răsunit perfect“.

Victor Opaschi – fost consilier prezidențial: „Sînt îndrăgostit de muzica, de cultura, de civilizația armeană. Am avut șansa să călătoresc de mai multe ori în Armenia, atît în vizite oficiale, cît și de două ori în particular. L-am reprezentat pe președintele României la festivitățile consacrate sărbătoririi a 10 ani de la proclamarea independenței statului armean și a 1700 de ani de la creștinarea poporului armean. Pe de altă parte, am legături de prietenie cu multe personalități culturale, artistice armene. Am avut bune relații cu fosta ambasadoare, așa cum am bune relații cu actualul ambasador al Armeniei. În această seară, am venit cu multă plăcere la acest concert cu un program inspirat ales. Tînărul dirijor Eduard Topchjan m-a impresionat în mod deosebit. Mă bucur că am putut veni. A fost o seară minunată“.

Dr. Mihai Alexandru Canciovici – „Eduard Topchjan face parte dintr-o generație de tineri dirijori, care a demonstrat calități interpretative speciale. Fiind dotat cu o serioasă cultură muzicală, completată, fără îndoială, de specializarea cu mari dirijori ai vremii, el a dovedit siguranță și precizie în interpretarea partiturilor, un simț al proporțiilor și, mai ales, al acompaniamentului, cum a construit *Concertul nr. 7 pentru vioară și orchestră* de Mozart cu solista Cristina Anghelescu. Cele trei fragmente din baletul „Spartacus“ au fost redat de cu o mare forță, reliefind dramatismul mișcării, specifice marelui compozitor Aram Hacıaturian. *Simfonia Fantastică* a lui Berlioz, în interpretarea lui Topchjan, s-a impus prin nuanțările subtile ale fiecărei părți, realizînd un *crescendo* și *tutti* orchestral în ultima parte – „Noaptea de Sabat“. Atent la culori timbrale, întreaga sa construcție impresionează prin găsirea celor mai potrivite efecte romantice care să pună partitura în valoare. După părerea noastră, Eduard Topchjan va evolua artistic, maturizîndu-se potrivit profesionalismului, pe care îl stăpînește printr-o formație muzicală solidă și cu un talent nativ cu totul special“.

Profesorul Ștefan Ioan Balasan

Originari probabil din orașul Balahsan (Persia)¹ și stabiliți întâi în Oltenia, întemeietori ai satului Balasan² și apoi răspândiți în întreaga țară³, Balasanienii s-au impus, în cultura românească, mai ales datorită figurii lui Theodor Balasan, ieșean, proprietar al celebrului cotidian „Curierul” în care purta vii și acide discuții cu Mihai Eminescu.

Însă, în cele ce urmează, ne vom referi la un alt important membru al ramurii moldovene a Balasanilor, profesorul și scriitorul Ștefan Ioan Balasan.

Documentele spun că ar fi sosit, împreună cu întreaga sa familie, tocmai din Armenia. Anul nu se mai cunoaște dar așa și-l amintea pe Ștefan Balasan Părintele Iacobeau, ce-i fusese profesor și apoi, peste ani, nedezmintit amic.

Ștefan provenea din ramura botoșăneană a Balasanilor și, după cum aminteste și catalogul școlii Armene „Haigazian” din Botoșani, îl găsim – meritoriu elev – între anii 1847 – 1857, alături de alte cinci rude⁴.

Scoala a început-o prin 1847 dar, din necunoscute cauze, peste numai 3 ani, la 26 februarie 1850, este nevoit să se retragă de la cursuri. Specializat în limba germană și bun cunoscător al limbii franceze Ștefan reușește însă să obțină atestatul de absolvire⁵, la o zi după aceea plecând „împreună cu alți tineri de seama lui, sub îngrijirea lui Agha Agop Băiăklia”⁶, cu o bursă de studii, la Colegiul „Murat – Rafaelian” din Paris.

Acolo, sub îndrumarea Profesorului Gabriel Aivazovski, se va specializa în „Istoria armenilor” și, din 1855, când termină studiile, va profesa în școlile armenesti din Cancas, predând elevilor limba franceză și istoria armenilor.

Va reveni, un timp, în România, alipindu-se corpului profesoral armean din Botoșani.

În țară nu va sta însă prea mult căci, în 1874, cu sprijinul amicului Johan Missir, va reuși să plece la Tiflis unde va accepta postul de profesor la școala „Nersessian”.

Este și perioada primelor articole publicate de Ștefan Balasan în revistele vremii (la „Columba Masisului”, „Cocorul”, „Cultivatorul”, „Școala”, „Încercarea”, „Ararat”, „Albina Armeniei” a lui Bedros Simonian și, mai ales, sub pseudonimul „Crici”, în revista „Part” a lui Abgar Ohanesian).

Tot pe atunci dă la tipar și cele două volume de căpății ale sale, „Gramatica limbii armenice” și „Istoria armenilor”⁷.

La Tiflis Ștefan Balasan se va căsători cu o tânără armeană ce-i va dăru, curînd, o copilă pe care o vor boteza Flora.

Întreaga familie se va muta apoi la Ecimiazdin unde Ștefan primise unul din posturile de profesori ai Seminarului Teologic.

Fost elev al său, Î.P.S. Husic Zohrabian, și-l va aminti peste ani:

„Ca fizic Balasan era foarte simpatic. Purta ochelari încardați în aur și cu șiretul vecinic după urechi. Purta favoriți și avea bărbia totdeauna proaspăt rasă. Umbla domol, privind în jos, Parcă s-ar fi ferit să calce peste vreo furnică.”

Ștefan Ioan Balasan se va stinge din viață, în noiembrie 1888. Boala necruțătoare îl chinase timp de 2 luni de zile.

La înmormîntarea sa, în curtea mănăstirii Gayane, mulțimea venită să-i aducă un ultim omagiu se va apleca afind sub predica emoționantă a P.S. Sarchis Der Kasbarian.

Fabian ANTON

¹ Conform Alex. Ciorănescu.

² Conform Iorgu Iordan.

³ În special în Moldova, în orașe precum Tirgu Frumos, Iași, Botoșani, Piatra Neamț și Suceava.

⁴ Frații săi David Ioan Balasan († 1883), Gaspar Balasan († 1919), Axente Balasan († 1862) și verii săi Iacob Balasan și Garabet Balasan.

⁵ Eliberat în martie 1852.

⁶ Vezi colecția ziarului „Ararat” 1939.

⁷ Publicată în 1886.

Mircea Eliade și armenii (18)

Mircea Eliade – lacom de relativități (II)

14 noiembrie 1984. Am recitat nota din 10 iunie și mă întreb: să fie oare Mircea Eliade un simplu așa-zis hermeneut doar ca să-și anuleze disperarea ce-l sufocă în fața insondabilului? De acolo poate – mi-am zis un timp – și evadările lui în literatura fantastică, cu ecourile unor anume preocupări metafizice sau inițiatice religioase și pseudoreligioase. Dar pe zi ce trece mai mult, înclin să cred că acela care încă din junete m-a fermecat prin scrisul său sau prin verbul său înaripat și pe care l-am admirat (neîncetînd de a-l admira și azi ca om de cultură), nu a putut săvîrși uriașa sa operă – drept imbold – ambiție, vanitate și orgoliu pe care a știut, cu o voință tenace, să le tainuiască într-un ungher al sufletului său. Așa se face, mi-am zis eu, că mulți admiră modestia lui Mircea Eliade, care modestie (mă-ntreb dacă e modestie) – deși vizibilă și verificabilă – nu cred că anulează nici ambiția, nici vanitatea oricărui mare creator ce e greu de conceput fără măcar un dram de orgoliu, dacă nu și de ambiție și de vanitate.

Dacă am avea acces în ungherul secret la care m-am referit, am constata poate că din el pornește dorința arzătoare pe care o exprimă Mircea Eliade în jurnalul lui, de a însemna unele lucruri într-un caiet intim sortit flăcărilor.

Într-un astfel de caiet și-ar găsi locul gînduri și sentimente nedivulgate, întâmplări și experiențe, vituperatii, regrete și terori pe care omul îndeobște le ține ascunse de marele public, care e gata oricînd să le răstălmăcească. Un astfel de caiet secret – dacă omul nu apucă să-l distrugă la timp – ar putea face deliciile celor a căror curiozitate indiscretă cotrobăie prin toate hîrtoagele după detalii mai puțin cunoscute, dacă nu senzaționale.

Decît un obsedat de absolut – cum poate a fost Mircea Eliade la un moment dat, cînd devenise eremit în Himalaya – el a preferat o cale mai lumescă de inițiere – de descoperire a sacralului în profan – prin hermeneutică – în această privință Adrian Marino a scris o carte lămuritoare.

Acum cîțiva ani, în cadrul unei ședințe închinată lui Mircea Eliade, sub auspiciile Asociației de orientalistă, Sergiu Al. George – parcă pătruns de îndoială – m-a întrebat, ca unul ce l-am fost contemporan lui Mircea Eliade, dacă n-a greșit cumva în caracterizarea vieții și opereii marelui erudit. Cum nu greșise în nici un fel după a mea părere, l-am felicitat și l-am îmbrățișat pe acest sanscritist toabă de carte, a cărui omenie și ale cărui virtuți sînt foarte rar reunite într-o singură făptură, pe care l-am îndrăgit nespuse, ca fiind un mare gînditor și un vorbitor din gura cărui ieșeau nestemate. Ce păcat că a murit în plină efervescență spirituală, tocmai atunci cînd urma să fie numit în fruntea unui Institut de orientalistă la Cluj.

Citind deunăzi ultima carte a lui Radu Petrescu – *A treia dimensiune*, am găsit la pagina 27 un citat din *Jurnalul* lui Delacroix (4 aprilie 1849), pe care îl transcriu aci subscrindul:

„Omul reia totdeauna totul de la capăt, chiar în propria-i viață și nu poate fixa limita progresului. Și ce este cu neputință pentru un individ, cum ar fi posibil pentru un întreg popor? Menirea artistului, ca să nu vorbim decît de el, se schimbă. Nu-și mai aminteste după cîva timp mijloacele pe care le-a întrebuintat în execuția opereii sale, și, mai mult, cei care și-au sistematizat maniera, de așa natură încît lucrează mereu la fel, sînt de obicei în chip necesar inferiori și reci”.

Îmi pare rău că în 1932, cînd discutăm cu C. despre Mircea Eliade și cînd C. îi reproșă indianistului nostru lipsa de sistem în gîndire și scris, nu cunoșteam citatul acesta din Delacroix. Nu de alta, că i-l-aș fi servit ca un contraargument pentru critica lui corosivă. Dar știu bine care fi fost replica lui C.: „Delacroix nu a avut nici el priză ontologică”.

(continuare în nr. viitor)

Arșavir ACTERIAN

Armenimea - o lume apusă din Focșanii zilelor noastre

În 1881 se construiește cimitirul de lângă Gară și 10 ani mai tîrziu se sfințește Capela cimitirului. Pentru a avea o imagine despre prezența armenilor pe cuprinsul fostului județ Putna, care avea capitală Focșanii moldovenese, dintr-un studiu al lui Ion Ionescu de la Brad din 1859 reiese că, la jumătatea secolului al XIX-lea, dintr-un total de 155.891 locuitori, 97.980 erau români și 239 persoane erau armeni, majoritatea locuind în Focșani. Cea mai mare comunitate după români era comunitatea evreiască.

Comunitatea armeană în secolul trecut

După Unirea Principatelor, comunitatea armeană din Focșani va cunoaște o dezvoltare în ritm ascendent. La aceasta se adăuga ultimul val de emigranți armeni ajunși în orașul Unirii după genocidul suferit de poporul armean

începînd cu 1915. Așa se face că, între cele două războaie, la Biserica *Sfînta Maria* slujeau doi preoți și biserica era neîncăpătoare duminică și la praznicele de peste an. La începutul secolului trecut, de la Biserica *Ovidenia* pînă la Gară, fostul Bulevard Lascăr Catargiu (actualmente Bulevardul Gării) era străjuit pe ambele părți de elegantele case ale negustorilor armeni. Cele care nu au fost demolate, pentru a fi înlocuite cu locuințe proletare, mărturisesc despre măretia unei epoci cînd Focșanii erau un oraș în care civilizația și bunul gust erau la ele acasă. Printre numele celebre ale acelei epoci amintim familia IBRAILEANU (rudă a cunoscutului critic literar omonim), familia FERHAT (fostă Ferhatian) și mai ales familia ALACI (fostă Halagian). În casele naționalizate ale celor din urmă se află astăzi o parte din clădirile Muzeului Vrancei. Un membru al acestei familii, Anton Alaci, a fost prefect al Putnei. După 11 iunie 1948, cele mai multe proprietăți ale armenilor au fost confiscate. Aceste case adăpostesc astăzi diferite sedii de muribunde firme de stat. În curtea parohiei Sfînta Maria existau o școală de Fete și una de Băieți unde învățau armeni, evrei și români, pentru că se predau intensiv limbile străine. Școala armeană a fost desființată în 1925. În secolul al XX-lea comunitatea armeană se grupează în jurul Parohiei Sfînta Maria, mai ales după cutremurele din 1940, care a produs mari pagube bisericii *Sfîntul Gheorghe* din Munteni. Al treilea lăcaș de cult armean, Biserica *Ovidenia*, a funcționat în tot acest timp și deservește creștinii ortodocși din parohia de la cealaltă extremă a B-dului Gării, odinioară parte a Armenimii. Și Capela a continuat să fie deschisă și să deservească cimitirul acestei comunități, fiind proprietatea Parohiei Armene.

(continuare în numărul viitor)

Valentin MUSCĂ
din Ziarul de Vrancea

În secolul al XVII-lea avem primele mărturii despre armenii din Focșanii muntenesc. Din aceeași perioadă datează și ruinele primelor edificii religioase ale armenilor din orașul Unirii. În secolul următor armenii ridică biserici din piatră și cărămidă care dăinuiesc pînă astăzi. După Unire armenii primesc cetățenie și participă la viața politică. În anii 20 ai veacului trecut sosește al doilea val de emigranți. După 1948 o parte din armeni se întorc în Armenia. În 2005, armenii din Focșani sînt o comunitate modestă.

Aflîndu-se la granița celor două țări române, de o parte și de alta a frontierei, Focșanii au fost două orașe cosmopolite. Unificarea celor două orașe la 10 iulie 1859 nu a afectat multietnicismul pe malurile Milcovului. Existența a șase sinagogi evreiești, a patru biserici armenice, a unei puternice comunități catolice, formate inițial din meșterii și specialiștii străini veniți la muncă în Sudul Moldovei (în special italieni) la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, a unei biserici evanghelice din aceeași perioadă și nu în ultimul rînd a unei comunități grecești, crează imaginea unei așezări multietnice ce ne duce cu gîndul mai mult la cetățile transilvane decît la polisurile regătenilor. Din acel oraș nu au mai rămas decît cîteva edificii religioase și mai puțin de 100 de suflete. Printre acestea și comunitatea armeană.

În timpul lui Ștefan Cel Mare (1457-1504) armenii primesc dreptul de a se așeza în tîrgurile din Sudul Moldovei. Astfel ajung primii armeni în localități importante ale țării Vrancei. De o parte și de alta a Milcovului înfîlîm comunități armenice organizate, de fiecare dată, în jurul unei biserici. În documentele vremii sînt consemnate și sub numele de gregorienii (de la Grigorie Luminătorul, Apostolul Armenilor). Una din primele biserici armenice din Focșani este Biserica *Sfîntul Gheorghe* din Munteni, atestată în documente austriece la 1733. Jumătate de secol mai tîrziu, armenii de la Nord de Milcov vor ridica propriile lor lăcașuri de cult. În aceleași documente austriece este consemnată existența a două biserici armenice, Biserica *Sfînta Maria* Armeană la 1777 și Biserica *Ovidenia* din Armeni la 1789.

Un extraordinar roman despre Manuc Bei la Editura Polirom

Nu ne alegem numele: s-ar spune, mai degrabă, că numele ne aleg pe noi. Nu sînt genealogistă și nu știu dacă sînt sau nu coborîtoare din legendarul Manuc Bei... Ceea ce pot să spun e că am citit recent apărutul roman al doamnei Victoria Comnea – ficțiune istorică avînd în centru această figură de excepție a armenilor de la Dunăre - cu sentimentul unei întoarceri în timp.

Cercetător științific în domeniul biologiei pînă în 1990, doamna Comnea a devenit scriitoare la o vîrstă cînd alții/altele au abandonat sau încep să abandoneze unele creații. Din 1998 pînă în 2004 a publicat cinci volume (un jurnal de călătorie și patru romane masive) care însă nu au impus-o atenției criticii. Abia publicarea în colecția „Ego.Proză” a prestigioasei edituri *Polirom*, colecție dedicată prioritar autorilor tineri și/sau insuficient consacrați, îi oferă distinsii scriitoare șansa de a fi apreciată cu adevărat. Avem de-a face, în orice caz, cu o apariție insolită: o doamnă trecută de a doua tinerețe, care publică un „roman istoric cinstit” (cum îl descrie, în prefață, tînărul critic Bogdan Crețu). Un roman cum nu prea se mai poartă azi, în epoca minimalismului, a detabuizărilor „de actualitate” și a experimentalismelor agresive, cu suflu scurt și cu multă adrenalină. Va reuși oare încîntătoarea inactualitate a acestei cărți să facă diferența în favoarea aceluși „altceva” după care tînjim? Îmi place să cred că da.

Îmi permit să-l contrazic, întrucîtva, pe Bogdan Crețu: în ciuda aparențelor, romanul Victoriei Comnea (nume cu sugestii bizantine, trimitînd la dinastia Comnenilor!) nu este doar un „roman istoric tradițional”, ieșit din mantaua tolstoiană a lui **Război și pace**. Și apoi, chiar este **Război și pace** un roman istoric? Oricum, situația lui **Manuc** în descendența unor cărți deloc... tolstoiene ca **Principalele** de Eugen Barbu sau **Tache de catifea** a lui Ștefan Agopian (ultima nefiind un roman istoric propriu-zis) mi se pare – abstracție făcînd de timpul narațiunii – inadecvată. De ce să nu aducem, atunci, în discuție și romanul Danei Dumitriu, **Prințul Ghica**? Exemplele ar putea continua, dar nu e cazul să ne întindem prea mult cu ele. Spuneam că **Manuc** nu este doar un roman istoric tradițional, scris ca acum o sută de ani – să zicem. Modernitatea compoziției, cu toate acele „intermezzo-uri informative” care fracturează, din loc în loc narațiunea, cu subtilele metafore speculare din capitolul introductiv (lumea începutului de secol XIX, apropiată-îndepărtată printr-o lunetă), cu decupajele textuale foarte modern jucate, cu pendularea între diferite planuri temporale, cu corespondențele istorice mergînd din epoca lui Manuc pînă în epoca Internetului, cu distanța ironică din numeroase pasaje, pledează în contra diagnosticului mai sus enunțat. Din acest punct de vedere, prefața – altminteri favorabilă,

atentă și comprehensivă – a tînărului critic aduce (involuntar) deservicii cărții. O carte rafinată care se citește, cum se spune, pe nerăsuflete. Victoria Comnea știe de minune să creeze tacticos, din detalii, o atmosferă cu parfum specific, să conducă meșteșugit firele epice, să construiască personaje și intrigi captivante (politico-diplomatice, de alcov sau ocult-ezoterice, tip Umberto Eco), să ne proiecteze, narcotic, în magia altui timp, să ne facă să visăm și, totodată, să ne facă subtil cu ochiul... Frumoasa, misterioasă și independentă Alexandra Marioritza (iubită fatală a prințului Manuc), pictorul frivol Dante Negro și picanta Toinette, iscoditorul spion ocult D'Aurey, lacheul Julien și cățelul său Bichon, tînărul și ușuratecul Iancu Văcărescu, vicelanul general Kutuzov, credinciosul Asvadur Asvedian, Babic, Luciano, perversi și smintiți, artiști, alchimiști și iatrochimiști, figuri episodice – atestate istorice sau pur ficționale – și, pe fundal, Bucureștii fanarioți cu pîlpîirile lor levantine se perindă prin fața noastră ca niște fantasmе reale, splendori fastuoase întreșute ca firele dintr-un covor armenesc...

Biografia prințului armean Emanuel Manuc, „zaraful” din Balcani căruia i se supun toți stăpînii acestei lumi, are - într-adevăr - un potențial romanesc de-a dreptul fabulos. Nu-i de mirare că dat naștere unei povești istorice „bine ticluite”, fidele adevărului documentar e de mirare că a

făcut-o abia acum. Venetic în țara Românească, eroul își pune abilitățile în slujba celor mulți („binefăcător al săracilor”) și, fidel locului de adopțiune, trăiește mereu cu gîndul la Armenia sa pierdută. În mod simbolic, imaginea țării de origine se reconstituie în mintea lui pornind de la glasul singelui și de la rezonanța trezită în el de inefabilul închipuirii, prin contemplarea țesăturii unui străvechi covor moștenit: „Dinaintea lui nu erau doar simple covoare, nu erau flori, drumuri, pietre, sălașuri, ruine, cetăți sau ziduri de biserici, turme cumiți, pămînt uscat, ci amintiri dintr-o țară pierdută pentru totdeauna, Armenia. Chiar și țesătorul lăsa impresia că dibuise desenele și nuanțele prin pulberea unor amintiri ancestrale. Curgeau unele din altele, comunicau între ele printr-o rețea nevăzută, prin fibrele insesizabile, dar încă vii ale sufletului armean. Se ascundeau, dispăreau, pentru ca să se ivească ici-colo, asemenea miresmelor, asemenea muzicii (...). Prințul nu se născuse în Armenia, dar ajunsese să o cunoască bine din străvechiul covor moștenit de la tatăl său. Ori de cîte ori îl privea, țara aceea pierdută se reconstitua în el din aspirația către propria sa origine, din inefabila genealogie păstrată în sîngele său, din ofranda vie a tradițiilor. Se simțea parte din urzeala aceluși covor, purtat prin pustiuri, prin lanuri cu maci scuturați, prin munți golași, adăpostit, la apusul soarelui, în cortul de o noapte al păstorilor, ascultînd susurul poveștilor despre piramidele îngropate, demult uitate ale Armeniei”. Pe fundalul războaielor napoleoniene, Manuc se dovedește a fi un adevărat maestru din umbră, un păpușar căruia i se subordonează principalul adversar al lui Napoleon I, mareșalul rus Kutuzov. Sultanii și vizirii, domitorii și boierii, generalii și mitropolii îi sînt parteneri, cu toții depind de el. Sînt de acord cu prefațatorul atunci cînd sancționează patetismul melodramatic al finalului, cu tirada amoroasă a prințului adresată iubitei sale. Este singura scădere a unei cărți remarcabile și, după gustul meu, ar fi putut lejer să lipsească. Dar să nu căutăm prea multe pete în soare: **Manuc** e un roman puternic și insolit. Dincolo de meritele sale estetice, el readuce în prim-plan o personalitate importantă și spectaculoasă a istoriei europene, armenе și românești deopotrivă.

Cu Sevag Hairabedian, prin Mahalaua Moșilor de altădată

În recomandarea de pe coperta a patra a volumului „Mahala, cuib de vise” Paul Cernat afirmă că principalul cusur al cărții lui Sevag Hairabedian este acela că „are prea puține pagini”. Poate că tînărul meu confrate mai și exagerează puțin. Dar nu prea mult! Ne aflăm în fața unei cărți memorialistice fermecătoare, alcătuite din secvențe decupate cu mîna de prozator rutinat. Vîrstnicul ei scriitor nu e, de altfel, un începător într-ale scrisului. A mai publicat, în urmă cu cîțiva ani, un mic volum de povestiri, deloc de însușiri narrative, și o carte de istorie politică avîndu-l în prim-plan pe Eugen Cristescu, fostul șef al serviciilor secrete din România interbelică. Amintirile sale sînt însă punctul cel mai de sus al scrisului acestui autor cu spirit tînăr, martor al ultimelor pîlpîiri ale interbelicului înaintea întunericului totalitar. Umorul fin, autoironia bonomă, pitorescul portretistic și decuparea de scene semnificative fac farmecul cărții de față, o „istorie personală” de demult: reconstituire de epocă și evocare de atmosferă, colecție de secvențe picante și album de fotografii în sepia. „Copil al războiului”, Sevag Hairabedian imortalizează aici fizionomia mahalalei Moșilor, „centrul” armenesc al Bucureștilor interbelici: „Mahalaua Moșilor, segmentul de la intersecția cu Bd-ul Carol I pînă în buza Oborului, era o zonă cuminte și destul de curată. Prin nu se știe ce întîmplare, Calea Moșilor avea pe atunci cea mai eterogenă concentrație etnică. (...) era un amestec nu tocmai pitoresc de bloculete cu 1-2 etaje, alternînd cu case obosite, cu pereții coșcoviți, cu ganguri, cu cinematografe, biserici, cîrciumi și plăcintării. Mai erau și mai-

danele năpădite de bălării, care au fost paradisul multor generații. „Nu tocmai pitoresc”? Poate că așa îi părea pe atunci autorului... Astăzi însă, pelicula voalată a nostalgiei face din acele imagini ale mahalalei un fermecător film retro. Nu avem însă de-a face cu cartea unui paseist idilizant. Dimpotrivă. Dar nici a unui spirit demitizant. Sevag Hairabedian știe să păstreze echilibrul între cele două tendințe, persiflînd sentimentalismul romanțios fără a răpi sufletul întîmplărilor relatate. Naturalitatea și firescul relației, concretețea debordantă, frazarea fluidă, învăluitoare, hazul și bunul gust sînt calități indubitabile.

Povestaș înăscut, memorialistul „prinde” în țesătura narațiunii sale episoade senzaționale (istorii de spionaj, detalii spectaculoase din perioada rebeliunii legionare, a războiului și a instaurării comunismului), mărturii surprinzătoare despre personalități cunoscute în treacăt, întîmplări amuzante din adolescența romantic-zvăpăiată (memorabilele vizite la bordelul din Crucea de Piatră...) dar și savuroase scene de familie, „amintiri de cinefil” (domnul Radu Cosașu ar trebui neapărat să citească această carte!), trasee „educative” și „radiografii” ale vieții de mahala, secvențe semnificative despre relațiile interetnice, o mini-cronică a cotidianului armenesc – și cîte și mai cîte. Totul – în doar 130 de pagini! A, era să uit șarmantele fotografii interbelice care decorează, atît de inspirat, această carte frumoasă, de care nu poți să nu te atașezi. Sincer, prefer modestia, onestitatea, umorul și talentul lui Sevag Hairabedian tuturor plictiselilor cu pretenții în jurul cărora se face atît tam-tam. *Chapeau!*

Biserica armenească Sfânta Maria din Roman

În evul mediu, activitatea economică a Romanului a fost strâns legată și de existența unei numeroase comunități armene, ce și-a adus o importantă contribuție la stimularea comerțului și a producției meșteșugărești sau la facilitarea operațiunilor financiare. În acest sens, Nicolae Iorga conchidea că, în anul 1609, la Roman viețuiau mai mult de 500 de familii armene, cifră deloc neglijabilă dacă avem în vedere dimensiunile târgului și numărul locuitorilor săi la acel început de veac XVII.

Și cum era firesc, comunitatea armeană din Roman s-a străduit să-și asigure un lăcaș propriu de cult, preocupare ce s-ar fi manifestat încă din secolul al XVI-lea, dacă acordăm credit tradiției prin intermediul căreia ne-a parvenit informația cumpărării de la sași a unei bisericuțe de lemn în anul 1355. Dar, cum aceasta fie că s-a ruinat, fie că nu mai corespundea cerințelor unei comunități în continuă creștere, s-a impus ridicarea unei încăpătoare biserici de piatră, ceea ce s-a realizat în 1609, după cum rezultă din pisania originală tradusă de episcopul Melchisedec Ștefănescu:

„Prin grația, milostivirea și voința lui Dumnezeu și prin alegerea Atotputernicului Dumnezeu și întru gloria Născutului de la Dînsul, în aceste timpuri rele, ales-a Dumnezeu un om bun, numitul Domnului, Agopșa, care

vazută de Emanuel Nazaretian

a zidit acest templu în numele Maicii Domnului, spre pomenirea numelui său și a soției sale Doamnei Mughala și a părinților săi Vastan și Dolvath și a fiilor săi, Vastan, Saco... și a Donigu și a fiicelor sale Melușa și Dolvath, la anul 1058 (după calendarul armean), septembrie (1609). Părintele Khaciadur“.

O altă inscripție de pe peretele nordic ne informează că edificiul actual este rezultatul unor lucrări mai recente, executate între anii 1863-1868 sub conducerea arhitectului bavarez Johan Brandel de Daggendorf. Atunci biserica a fost mărită și reînnoită pe baza unui proiect neoclasic, pe cheltuiala lui Donica Simionovici - proprietar al moșiei Simionesti (Cordon) - și a lui Teodor Solomon, care avea moșie la Butnărești-Roman. Cu ocazia acestor lucrări s-a supraînălțat biserica, s-a construit pridvorul cu turnul-clopotniță și s-au adăugat veșmîntarul și proscomidiarul, apropiind-o de înfățișarea bisericii armenesti din Iași, care fusese restaurată în 1803.

(informații preluate de pe site-ul neamt.ro)

Mulțumim pentru fotografiile domnului doctor EMANUEL NAZARETIAN, stabilit la Roman, în urmă cu 20 ani.

